

Η ΕΒΡΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ

Ω λίμνη, στα γλαυκά σου τα νερά

Πόσα όνειρα παιδιάτικα λουσμένα

-Αχ πώς ροδογελούν τα περασμένα

Στης μνήμης τα γιγάντια τα φτερά

Μα όταν γροικώ νεκρά τα περασμένα

Πώς νοιώθω να δακρύζη ω λίμνη, ωιμένα

Της φαντασίας το βλέμμα εκστατικό.

Οι στίχοι του Ελληνοεβραίου

μια άλλη λίμνη, την Παμβώτιδα, φαίνεται να ταιριάζουν απόλυτα, στην Ισραηλιτική Κοινότητα αυτής της γραφικής πόλης της δυτικής Μακεδονίας, της Καστοριάς. Εκεί, μαρτυρείται εγκατάσταση ελληνόφωνων Εβραίων από τον 10ο ήδη αιώνα, οι οποίοι γρήγορα σχημάτισαν ρωμανιωτική κοινότητα. Μια κοινότητα, που απέκτησε όχι μόνον οικονομική ισχύ, αναδεικνύοντας μεγάλους εμπόρους, αλλά και πνευματική λάμψη, αναδεικνύοντας σπουδαίους ραβίνους, μελετητές της Τορά, σημαντικότερος των οποίων αναφέρεται ο Τοβία μπεν Ελιέζερ.

Στα μέσα του 15ου αιώνα, ένα μεγάλο μέρος των μελών της κοινότητας εγκαταστάθηκε στον Μπαλατά της Κωνσταντινούπολης. Η μετεγκατάσταση αυτή έτυχε της εύνοιας του ίδιου του Μωάμεθ, ο οποίος επιδίωξε να εμπλουτίσει τη ρημαγμένη από κατοίκους Πόλη με ένα στοιχείο υγιές και ακμαίο. Οι Καστοριανοί Εβραίοι εποίκισαν την Επτάλοφο, ως "σουργκουνλού", δηλαδή ως αναγκαστικά μετοικίσαντες, έχτισαν τη δική τους Συναγωγή και για μία περίοδο ολόκληρος ο Μπαλατάς έφερε την ονομασία Καστοριά. Η πρόταση του Βαγιαζήτ να εγκατασταθούν στην Οθωμανική αυτοκρατορία Εβραίοι μετά το διωγμό τους από την Ιβηρική χερσόνησο, έφερε πολλούς σεφαραντίμ στην Καστοριά.

Στα 1550, είχε ήδη σχηματιστεί μια νέα κοινότητα, από ισπανόφωνους αλλά και ιταλόφωνους φυγάδες. Στους επόμενους αιώνες, οι Εβραίοι της Καστοριάς, θα προσεγγίσουν πληθυσμιακά, το ένα δέκατο του συνόλου των κατοίκων της πόλης. Η πλειονότητα των μελών της εβραϊκής κοινότητας ήταν πλανόδιοι μικρέμποροι και τεχνίτες. Όμως υπήρχαν και αρκετοί μεγάλεμποροι, με ηγετική θέση τόσο στα κοινοτικά αξιώματα όσο και στην τοπική κοινωνία, των οποίων οι επιχειρήσεις απλώνονταν σε όλα τα τότε σημαντικά οικονομικά κέντρα της Ευρώπης (Βιέννη, Βουδαπέστη, Δρέσδη).

Το 1830 χτίστηκε

Συναγωγή της Καστοριάς, η Μπεθ Καλ, με χορηγίες του Senor Σάκο, του Ισαάκ Μποχώρ και του Μωϋς Ρούσσο, αντικαθιστώντας κάποιες άλλες μικρότερες συναγωγές, που καταστράφηκαν κυρίως από πυρκαγιές. Εκτός του κτίσματος της Συναγωγής υπήρχε το τελετουργικό λουτρό, Μικβέ και στο πίσω μέρος η ελληνοισραηλιτική σχολή.

Μετά το 1912, με την ενσωμάτωση της πόλης στην ελληνική επικράτεια, οι Εβραίοι της Καστοριάς, είναι εγκαταστημένοι κυρίως, στη συνοικία Τσαρσί και δραστηριοποιούνται σε εμπορικές επιχειρήσεις υφασμάτων, υαλικών, νεωτερισμών, όμως υπάρχουν και ιδιοκτήτες ζαχαροπλαστέων, παντοπωλείων κ.ά.

ΚΑΤΟΧΗ

Μετά το 1941 και μέχρι τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας, στη ζώνη επιρροής της οποίας ανήκε η Καστοριά, οι Εβραίοι ζουν δυο "ήρεμα" χρόνια. Τον Σεπτέμβριο του 1943 μπαίνουν στην πόλη οι Γερμανοί. Παραμονή του Γιομ Κιπούρ -σύμφωνα με το πάγιο γερμανικό τέχνασμα της επιλογής μεγάλων εβραϊκών εορτών για την επιβολή αντισημιτικών μέτρων- ζητείται από την κοινότητα να καταβάλει ένα σημαντικό χρηματικό ποσό, ως αντίποινα-λύτρα για τη διαφυγή κάποιων νέων στο βουνό. Η Μπέρρυ Ναχμία, σε βιβλίο της, αναφέρει, πως ένα ακόμη γερμανικό τέχνασμα, ήταν η αποστολή πλαστών γραμμάτων που υποτίθεται έγραφαν συγγενικά πρόσωπα εγκαταστημένα δήθεν στη Πολωνία, με στόχο τον καθησυχασμό της εβραϊκής κοινότητας.

Τη νύχτα της 24ης Μαρτίου 1944 συλλαμβάνεται ο εβραϊκός πληθυσμός της πόλης και φυλακίζεται στο Γυμνάσιο Θηλέων Καστοριάς. Τρεις μέρες μετά, 763 άνθρωποι, μαζί με ένα μικρό αριθμό Γιουγκοσλάβων Εβραίων που είχαν καταφύγει στην Καστοριά, οδηγούνται με φορτηγά στη Θεσσαλονίκη και από εκεί στην Πολωνία, στο ταξίδι χωρίς γυρισμό.

ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΑ

Η Συναγωγή κατεδαφίζεται το 1948, το σχολείο λίγα χρόνια αργότερα. Το νεκροταφείο της κοινότητας, στην πηγή της Ντόμπλιτσας, δεν υπάρχει πια.

Σήμερα, μια μόνον εβραϊκή οικογένεια κατοικεί στην πόλη. Πενήντα και κάτι χρόνια μετά, κανείς δε φαίνεται να θυμάται ή ακόμη χειρότερο, κανείς δε φαίνεται να γνωρίζει, πως για μια χιλιετία έζησε στον τόπο αυτό μια μεγάλη εβραϊκή κοινότητα.

Σε πανοραμικό σημείο, με υπέροχη θέα στη λίμνη, στην οδό Μεραρχίας, τοποθετήθηκε το 1996 το Μνημείο των Εβραίων Μαρτύρων της Καστοριάς, θυμάτων του Ολοκαυτώματος.

Το 2016 με πρωτοβουλία του Αμερικανού κινηματογραφιστή Λόρενς Ρούσσο (γιού της Καστοριανής εβραίας Λίνας Ρούσσο που επέζησε από το Άουσβιτς), κυκλοφόρησε το ντοκιμαντέρ «[TREZOROS: The lost Jews of Kastoria](#)», που παρουσιάζει μέσα από προσωπικές μαρτυρίες και συνεντεύξεις την ιστορία και το Ολοκαύτωμα των Καστοριανών Εβραίων.